BUCUR MITREA

MONEDELE ŞI PRĂBUŞIREA DINOGEŢIEI LA SFÎRŞITUL SECOLULUI AL VI-LEA

În efortul general ce se face pentru o cunoaştere cît mai amănunţită şi în acelaşi timp adîncită a istoriei cetăţilor romano-bizantine de la Dunărea de Jos, descoperirile monetare au de adus o contribuţie care de abia de acum începe să fie schiţată. Voi menţiona două aspecte care mi se par majore, lîngă care îşi vor găsi pe parcurs loc altele. Unul din ele se referă la viaţa economică a acestei regiuni reflectată în descoperirile monetare tezaure şi aflări izolate, iar altul la istoria politică a ţinuturilor pe care le am în vedere şi asupra cărora aceleaşi descoperiri au încă un cuvînt hotărîtor de spus.

Pentru istoria vieţii economice a Sciţiei Minor am arătat încă din 1966, într-o comunicare rămasă nepublicată, unele aspecte noi pe care le sesizează statistica matematică a descoperirilor monetare de la Dunărea de Jos [1]. Reamintesc două trăsături care au ieşit în evidenţă : numărul relativ redus de monede bizantine de bronz din vremea lui Justinian I şi numărul relativ mare, al aceloraşi monede din vremea lui Justin al II-lea. Acest fenomen economic, dincolo de care se află unul politic, este pus în lumină şi mai clară de coeficientul rezultat din repartizarea monedelor fiecărui împărat pe anii de domnie. Acest coeficient relevat încă din 1966, a căpătat noi valenţe în urma cercetărilor întreprinse de Gh. Poenaru Bordea asupra aceloraşi monede şi din aceeaşi regiune [2].

Deocamdată ne interesează şi ne vom limita la monedele bizantine timpurii, descoperite între anii 1939—1963 [3].

Din această perioadă s-au descoperit la Dinogetia, atît în cursul săpăturilor, cît şi în mod izolat pe terenul din jurul cetăţii, un număr total de 72 monede. Ele sînt descrise în partea a doua a lucrării de

[1] Comunicarea a fost ţinută la Institutul de arheologie Bucureşti, în anul 1966 şi a avut titlul „*Unele aspecte ale circulaţiei monetare bizantine timpurii la Dunărea de Jos*".

[2] Gh. Poenaru Bordea, *Monede bizantine de bronz din secolele V—VII în Dobrogea*, BMI, 40, 1971, 3, p. 51—57. Cf. acelaşi, *Monnaies byzantines des VI—VII siècles en Dobroudja*, XIVe Congrès International des études byzantines. Résumés-Communications, Bucureşti, 1971, p. 218—219.

[3] Monedele descoperite în săpăturile de la Dinogetia în general sînt publicate de către Gh. Ştefan încă de la prima campanie din anul 1939 : Gh. Ştefan *Dinogetia* I, Dacia, VII—VIII, (1937—1940), p. 421-424 ; cf. apoi Gh. Ştefan *Săpăturile arheologice de la Dinogetia — Bisericuţa...*, Studii, 2 (1949), 1 p. 133 şi mai cu

față sub numerele 1—72. Ținem să remarcăm faptul că monedele au fost aflate numai în mod izolat și nu sub formă de depozit sau tezaure. În ceea ce privește metalul, din aceea ce cunoaștem pînă acum, ele sînt exclusiv de bronz, exemplare de aur sau argint nefiind găsite. Locul exact de aflare este indicat după descrierea monedei, ori de cîte ori el a fost cunoscut. În unele cazuri de descoperiri întîmplătoare, cînd nu s-a putut preciza, s-a făcut mențiunea *passim*.

Din punct de vedere cronologic monedele bizantine timpurii formează o suită neîntreruptă de la Anastasius și pînă la Mauriciu Tiberiu. Din totalul de 72 exemplare 68 au fost identificate, iar 4 exemplare au rămas neidendificate din cauza relei stări de conservare. Ele se datează tot în cursul secolului al VI-lea.

Privite din punct de vedere numeric și pe împărați, obținem următoarea repartizare în procente :

1. Anastasius I 491—518	8 exemplare	11,11%
2. Justin I 518—527	7 exemplare	9,72%
3. Justinian I 527—565	17 exemplare	23,61%
4. Justin II 565—578	23 exemplare	31,94%
5. Tiberiu II Constantin 578—582	3 exemplare	4,17%
6. Mauriciu Tiberiu 582—602	10 exemplare	13,89%
7. Neprecizate (secolul VI)	4 exemplare	5,56%
	Total 72	100%

Din situația de mai sus reiese în primul rînd că la Dinogetia s-au găsit și au circulat monedele de bronz ale împăraților din tot cursul secolului al VI-lea. În ceea ce privește proporția în care ele au circulat, ne rețin atenția două cifre : 17 care au circulat în timpul lui Justinian, ceea ce reprezintă peste 23% din totalul monedelor descoperite și 23 din timpul lui Justin II, care reprezintă aproape 32% din masa monedelor care s-au găsit la Dinogetia din această etapă. Ne mai poate reține atenția și o a treia cifră, aceea a monedelor din vremea lui Mauriciu Tiberiu, care este prezent prin 10 exemplare, ceea ce constituie peste 13% din totalul monedelor din secolul VI (a se vedea și fig. 1 cu graficul respectiv). Dar cifrele prezentate mai sus, dacă ne-am mulțumi doar cu datele seci pe care ele le exprimă, ar putea să lase cercetătorului grăbit o imagine măcar în parte neconformă cu realitatea : cele două cifre privind numărul monedelor din timpul lui Justinian I 17 și cele din timpul lui Justin II 23, sînt relativ mari și apropiate. Totuși există o deosebire fundamentală între ele : numărul anilor de domnie în cursul cărora ele au fost emise. De aci necesitatea ca monedele fiecărui împărat să fie calculate și repartizate pe anii de domnie. În felul acesta

seamă, p. 134, cf. același și colectivul, SCIV, 1, 1950, p. 72—73 ; același, SCIV, 2, 1951, 1, p. 22, 27, 33 ; același, SCIV, 3, 1952, p. 365 și urm. ; același, SCIV, IV, 1953, 1—2, p. 262 și urm. ; același, SCIV, V, 1954, 1—2, p. 164 și urm. ; același, SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 724 și 730—735 (tezaur), cu fig. 19—22 ; același, Materiale, IV, 1957, p. 203 ; același, Materiale V, 1959, p. 568, 579 ; același, Materiale VI, 1959, p. 635—636, 638, 641 și urm. ; același, Materiale VII, 1961, p. 587—588 ; 590 ; același, Materiale VIII, 1962, p. 679 ; 684 (tezaur) și 690.

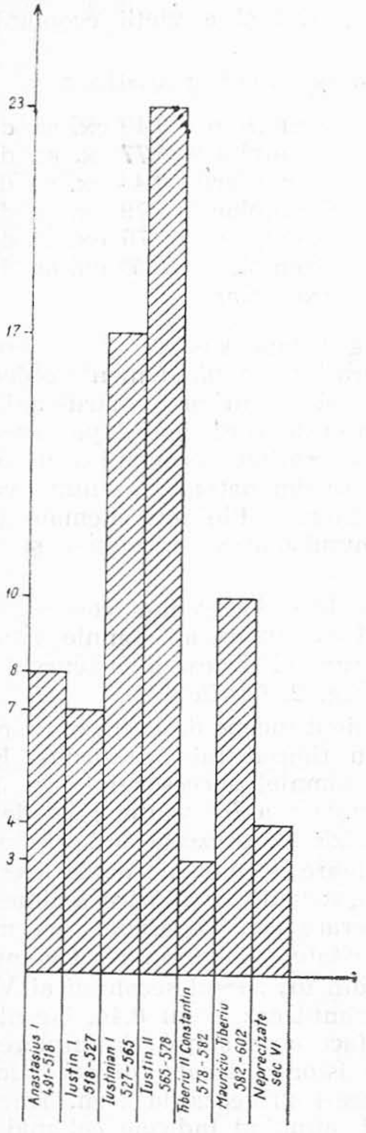

Fig. 1. Grafic reprezentînd distribuţia numerică pe împăraţi a monedelor din secolul al VI-lea, descoperite la Dinogeţia.

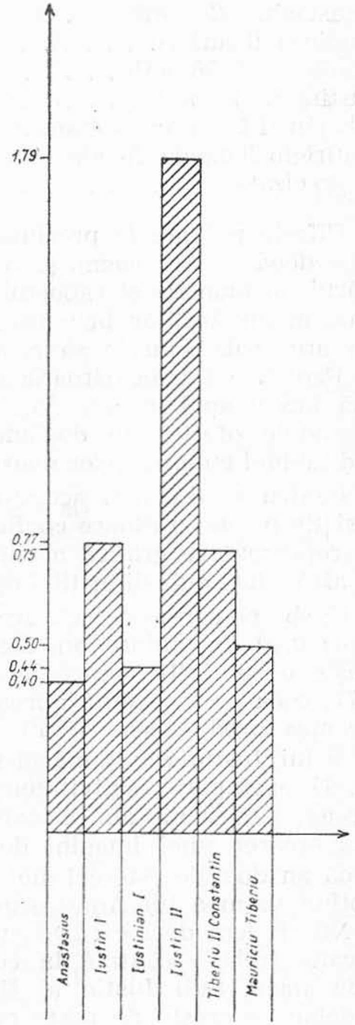

Fig. 2. Grafic reprezentînd distribuţia pe ani-domnie a monedelor descoperite la Dinogenţia.

se cîştigă un coeficient nou, care ne arată cu cîte monede împăratul respectiv era prezent în fiecare an de domnie. Cu alte cuvinte ni se indică intensitatea circulaţiei monetare, deci şi a vieţii economice în timpul împăratului respectiv.

În acest scop am întocmit următoarea situaţie statistică :

1. Anastasius 20 ani 8	exemplare	0,40 ex. an domnie
2. Justin I 9 ani 7	exemplare	0,77 ex. an domnie
3. Justinian I 38 ani 17	exemplare	0,44 ex. an domnie
4. Justin II 13 ani 23	exemplare	1,79 ex. an domnie
5. Tiberiu II Constantin 4 ani 3	exemplare	0,75 ex. an domnie
6. Mauriciu Tiberiu 20 ani 10	exemplare	0,50 ex. an domnie
7. Neprecizate 4	exemplare	

Cifrele pe care le prezintă situaţia de mai sus sînt de o deosebită valoare deoarece ţin seama şi fac legătura între două elemente obiective : numărul de monede şi raportul pe care ele îl au cu numărul anilor de domnie ai împăraţilor bizantini. Prin aceasta coeficientul pe care-l obţinem are toate şansele să reprezinte o realitate economică în primul rînd. Pentru a înţeleg situaţia care reiese din datele prezentate va trebui să facem apel la celelalte izvoare istorice. Ele sînt chemate să explice datele oferite de documentele numismatice, întregind şi îmbogăţind tabloul cunoştinţelor noastre.

Pentru a face mai accesibilă şi a da o formă mai concretă şi în acelaşi timp mai grăitoare coeficientului exemplare an domnie, dăm mai jos o reprezentare grafică a curbei pe care el o descrie în cursul secolului al VI-lea, sub diferiţii împăraţi (Fig. 2. Graficul 2).

Curba pe care o descrie acest coeficient începe de la un nivel relativ modest, 0,40 exemplare an domenie în timpul lui Anastasius. Ea va cunoaşte o sensibilă urcare în timpul domniei succesorului său Justin I : 0,77, ceea ce înseamnă aproape o dublare a frecvenţei monedei faţă de vremea predecesorului său. O surpriză ne prezintă indicele pentru vremea lui Justinian. Numărul relativ mare de monede de la acest împărat, 17 exemplare, activitatea de reconstrucţie şi întărire a limes-ului dunărean, cunoscută din izvoarele literare contemporane, au militat pentru crearea unei imagini de prosperitate şi siguranţă [4]. Or indicele monedă an domnie este cel mai scăzut din tot cursul secolului al VI-lea, exceptînd vremea lui Anastasius : în primul caz avem 0,44, iar ultimul 0,40. Nu credem de loc că avem de a face cu o simplă întîmplare. Nu. Explicaţia trebuie căutată în condiţiile istorice locale, în care domina invazia slavă. Sub Justin al II-lea, care-i urmează la tron, frecvenţa monedelor va creşte de peste patru ori, atingînd indicele cel mai înalt de 1,79. În timpul relativei scurte domnii a lui Tiberiu al II-lea Constantin acelaşi indice scade în raport cu cel din vremea lui Justin al II-lea, dar

[4] Pentru evenimentele istorice se consultă cu folos Radu Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucureşti, 1938, p. 326 şi urm. Cf. mai nou Ion Barnea în volumul Radu Vulpe şi Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II. *Romanii la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1968, p. 416 şi urm., cu bibliografia anterioară.

rămîne mult deasupra celui din vremea lui Anastasius şi Justinian, apropiindu-se mult de cel din vremea lui Justin. I. În sfîrşit, pentru ultimul împărat ale cărui monede s-au găsit pe Bisericuţă, acelaşi indice se menţine ridicat : 0,50, ceea ce înseamnă o frecvenţă mai mare ca în timpul lui Anastasius şi Justinian [5].

Urmărirea evoluţiei aceloraşi indici şi în alte cetăţi bizantine de pe limes-ul dobrogen mai întîi şi dunărean mai apoi, ne va arăta întru cît avem de face cu un fenomen local sau unul general dunărean.

Monedele bizantine din secolul al VI-lea descoperite la Dinogetia au fost bătute în 5 din principalele monetării ale imperiului.

Pe împăraţi şi monetării ele se repartizează potrivit tabelului nr. 1

Tabelul nr. 1

Numele împăratului	Nr. monedelor	Numele monetăriei	Nr. exemplare
Anastasius	8	Constantinopol Nicomedia Antiohia	6 1 1
Justin I	7	Constantinopol	7
Justinian I	17	Constantinopol Tesalonic Nicomedia Antiohia	9 1 6 1
Justin II	23	Constantinopol Tesalonic Nicomedia Cyzicus	12 5 4 2
Tiberiu II Constantin	3	Antiohia Tesalonic	1 2
Mauriciu Tiberiu	10	Constantinopol Tesalonic Nicomedia	6 3 1
Neprecizate	4	?	4
Total	72		72

Pentru a putea avea o privire de ansamblu asupra monetăriilor în care au fost bătute exemplarele care au circulat la Dinogetia am întocmit situaţia de mai jos şi care are următorul aspect :

1. Constantinopol . . . . 40 exemplare 55,55%
2. Tesalonic . . . . 11 „ „ 15,28%

[5] Pentru circulaţia monedei bizantine timpurii în Bulgaria se poate consulta J. Jurukova, *Particularités dans la circulation des monnaies byzantines du VI—VIIe siècle sur le littoral occidental de la Mer-Noire*, Byzantino Bulgarica, II, 1966, p. 223—227 şi aceeaşi autoare, *Les invasions slaves au sud du Danube d'après les trésors monétaires en Bulgarie*, Byzantino Bulgarica, III, 1969, p. 255—263

3. Nicomedia	12	„ „	16,66%
4. Antiohia	3	„ „	4,17%
5. Cyzicus	2	„ „	2,78%
6. Neprecizate	4	„ „	5,56%
Total	72		100,00%

Din situația de mai sus reiese, cum de altfel era de așteptat, că majoritatea monedelor din această vreme a fost bătută în atelierele monetare de la Constantinopol, în proporție de peste jumătate din totalul

Fig. 3. Forme de stea sau cruce de pe reversul monedelor bizantine din secolul al VI-lea.

lor (55,55%). Continuă apoi în ordine atelierul din Nicomedia cu 16,66%, urmat îndeaproape de cel din Tesalonic cu 15,28%, pentru ca monetăriile din Antiohia și Cyzicus să apară cu un procentaj modest. La un număr relativ mic, 4 exemplare, reprezentînd 5,56% nu a putut fi precizată mentăria.

Officinae. Am amintit mai sus despre atelierele în care au fost bătute monedele bizantine emise de împărații din secolul VI. Acest aspect al problemei poate fi dus mai departe prin precizarea și a altor amănunte de emisiune cum sînt *officinae*-le în care au fost confecționate, precum și forma pe care o iau steaua și crucea de pe rv. monedelor lui Anastasius, Justin și Justinian, din prima parte a domniei. În special asupra importanței a acestui ultim aspect al problemei a atras atenția D. M. Metcalf în unele studii recente [6].

În urmărirea pe materialul monetar a acestor probleme întîmpinăm unele dificultăți pe care trebuie să le amintim. Ele sînt cauzate de starea precară de conservare a materialului monetar ce nu îngăduie întotdeauna precizarea acestor amănunte. Dacă numărul officinae-i, a putut fi precizat cu suficientă precizie în cele mai multe cazuri, formele pe care le ia steaua de multe ori rămîn neprecizate și problematice, tocmai din cauză că moneda nu e bine conservată.

Întrucît materialul de care dispunem este relativ restrîns ca număr și limitat geografic la o singură cetate, socotim util să dăm mai jos un tabel cu toate aceste amănunte, rămînînd ca un comentariu mai amplu cu implicațiile pe care le poate avea prezența sau absența unor anumite emisiuni dintr-o officină sau alta, iar în cadrul lor a

[6] În legătură cu monedele de bronz emise de Anastasius, a se vedea D. M. Metcalf, *Organization of the Constantinopole Mint for the Follis of the Anastasian Reforms*, NC[7], I, 1961, p. 131—143. Cf. și A. B. Shaw, *Byzantine folles of Anastasius I*, The Numismatist, 76, 1963, p. 159—169 (neaccesibilă) și A. R. Bellinger, *The Copper of Anastasius I*, Museum Notes, 12, 1966, p. 84—87. O bună prezentare a stadiului actual al cercetării la A. R. Bellinger, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection...*, vol. I, *(Anastasius to Maurice)*, Washington, 1966. Cf. și Cécile Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale, tome Ier d'Anastase Ier Justinien II*, Paris, 1970, p. 15—16.

celor cu un anumit asterisc sau stea să fie făcută cu alt prilej, cînd se va dispune de un material mai bogat din punct de vedere cantitativ şi de pe un spaţiu mai întins, din punct de vedere geografic.

Tabelul 2

Nr. crt.	Împăratul	Nominalul	Monetăria	Officina	Stea	Observaţii
1	Anastasius	M	CON		Fig. 3/2	sus, iar dr.?
2	"	K	CON ?		3/2	puţin clar
3	"	K	"		3/2	" "
4	"	K	"			
5	"	K	"			şters
6	"	K			3/1?	şters
7	"	K	NI ?		?	
8	"	M	ATIX		3/3	
9	Justin I	M	CON	B	3/1	sus cruce
10	"	M	"	?		sus ?
11	"	M	CON	?	3/1	
12	"	K	"	B		
13	"	K	"	—	3/1	
14	"	K	"	—	—	
15	"	K	"	—	—	st. cruce
16	Justinian	M	CON	B	3/1, dr ;	şters
17	"	M	"		3/1 dr. cruce	
18	"	M	"	?	3/3	
19	"	M	"	?		
20	"	M	"	?		
21	"	M	"	?		
22	"	K	"	?		
23	"	K	"	—		
24	"	K	CON	—	—	
25	"	AISP	TES	—	—	
26	"	M	NIKO	B		fragment
27	"	M	"			
28	"	M	"		st. şi dr. 3/1	
29	"	K	"			
30	"	K	"			
31	"	K	?			
32	Justin II	M	CON			
33	"	M				
34	"	M	"			
35	"	M	"?		sus chrismon	
36	"	K	"			
37	"	K	"			
38	"	K	CON			
39	"	K	"			
40	"	K	"	A B		
41	"	K	"	B ?		
42	"	K	"	B		
43	"	K	TES			
44	"	K	"			
45	"	K				

Nr. crt.	Împăratul	Nominalul	Monetăria	Officina	Stea	Observații
46	„	K	TES			
47	„	K	„			
48	„	K	„			
49	„	K				
50	„	M	NIK			
51	„	M	NIKO	B		
52	„	M	„	A		
53	„	M	„	B		
54	„	M	KYZ	A		
55	„	M	„	?		
56	Tiberiu II Constantin	M	THEYPS	?		
57	„ „	K	TES	?	?	
58	„ „	K	TES	?	?	
59	Mauriciu Tiberiu	M	CON	A	sus +	
60	„ „	M	„	E		
61	„ „	K	CON	A	sus +	
62	„ „	K	„	E	„ „	
63	„ „	K	„	B	„ „	
64	„ „	K	CON	B	sus +	
65	„ „	K	TES	—	„ „	
66	„ „	K	„	—	„ „	
67	„ „	K	„	—	„ „	
68	„ „	M	NIKO	B	„ „	

Surfrapări. Într-un singur caz a putut să fie observat în mod clar și sigur cînd peste un flan monetar mai vechi, a fost imprimat efigia și numele unui împărat mai tîrziu. Este vorba de un demifollis, descris sub nr. 62, ce poartă efigia și numele lui Mauriciu Tiberiu, care a fost bătut peste o monedă mai veche a lui Justinian I, de la care se mai vede clar cifra anilor de domnie : XX.
II

Nominal

Dintre diferitele nominaluri de bronz bătute potrivit reformei monetare a lui Anastasius și continuate apoi în tot decursul secolului al VI-lea, au fost identificate pînă acum abia unele categorii. Acestea sînt exemplarele de 40 nummia, marcate cu litera M, cele de 20 nummia, notate cu litera K și cele de 10 nummia, cu litera I. Diviziunile mai mici, ca pentanummia și nummia n-au putut fi încă identificate, ele putîndu-se afla printre numeroasele exemplare de monede romane, descoperite la același șantier și, care-și așteaptă precizarea în viitor. De

aceea noi ne vom limita observaţiile numai la primele trei nominaluri deja amintite. Repartizate pe împăraţi, nominalurile se prezintă precum urmează în tabelul 3.

Tabelul 3

Numele împăratului	Numărul de exemplare	Nominalul cu numărul de exemplare	Observaţii
Anastasius	8 exemplare	2 folles (=40 nummia) 6 demifolles (=20 nummia)	
Justin I	7 „	3 folles 4 demifolles	
Justinian I	17 „	10 folles 5 demifolles 2 decanummia	
Justin II	23 „	10 folles 13 demifolles	
Tiberiu II Constantin	3 „	1 follis 2 demifolles	
Mauriciu Tiberiu	10 „	3 folles 7 demifolles	
Neprecizate	4 „	4 demifolles	
Total	72	72	

Pentru a putea avea o privire mai clară asupra frecvenţei diferitelor nominaluri care au circulat la Dinogetia în cursul secolului al VI-lea am întocmit situaţia de mai jos, în care am totalizat toate exemplarele cunoscute.

Folles	29	exemplare	40,28%
demifolles	41	exemplare	56,94%
decanummia	2	exemplare	2,78%
Total	72		100,00%

Din examinarea tabelului de mai sus rezultă că nominalul de bază al circulației monetare din cetatea bizantină de pe popina Bisericuței îl constituia moneda de bronz numită demifollis, care apare în 41 exemplare sau constituie 56,94% din întreg numerarul circulant în secolul al VI-lea. Privită cronologic, repartiția ei pe împărați arată același lucru : este mereu dominantă în timpul și de-a lungul întregului secol, mai puțin în vremea lui Justinian.

Cel de al doilea nominal care circulă în mare cantitate este follis-ul. Au fost aflați în 29 exemplare, care se eșalonează sub toți împărații din secolul VI. În ceea ce privește proporția, ei reprezintă 40,28% din totalul monedelor găsite.

În sfîrșit cel mai mic nominal aflat îl constituie decanummia, sferturile de follis, ce-au fost aflate în 2 exemplare. Proporțional reprezintă abia 2,78% din numerarul circulat. Cu privire la acest nominal este de observat că el apare numai în timpul lui Justinian I, sub ceilalți împărați n-a fost întîlnit.

Așa cum am mai amintit mai sus, nu numai că nu excludem, ci postulăm posibilitatea de a fi circulat și pentanummia, precum și alte nominaluri, dar ele n-au fost găsite și identificate. Importanța și semnificația datelor de mai sus va putea fi pusă în valoarea cuvenită în special după ce se va publica materialul monetar din aceeași etapă din alte cetăți din Dobrogea și în primul rînd de la Histria. Deocamdată ne restrîngem la observațiile de mai sus.

Totuși nu putem să nu face remarca pe care o impune materialul numismatic și anume că la Dinogetia în cursul secolului al VI-lea, cu toate greutățile prin care trece imperiul mai ales în această cetate de hotar, cu tot asaltul slavilor aflați în migrație tocmai în această vreme și pe linia Dunării de Jos din care făcea parte și Dinogetia, economia monetară continuă să fie mijlocul de bază și caracteristic al acestei cetăți și regiuni. Desigur, un loc important trebuie rezervat tocmai faptului că avem de a face cu o cetate militară, în care instrumentul de schimb îl forma moneda oficială.

Observații metrologice. Această latură a numismaticii bizantine, a fost mai puțin studiată pînă anii trecuți. Azi dispunem pe lîngă judicioasele constatări și observații ale lui W. Wroth, I. I. Tolstoi, cercetările recente datorite lui Ph. Grierson, A. R. Bellinger, D. M. Metcalf și Cécile Morrisson.

Pentru vremea lui Justinian, cercetările metrologice au fost duse mai departe datorită eforturilor depuse de către D. M. Metcalf [7]. Materialul monetar limitat de care dispunem noi la Dinogetia pentru secolul al VI-lea, nu ne îngăduie să luăm o poziție față de această problemă. Pentru aceste motive credem că aspectul metrologic va putea fi studiat cu succes, cînd vom dispune de un material mai bogat care va permite o clasificare a lui pe împărați, iar în cadrul fiecărui împărat pe tipuri, monetării, modul, nominal, iar cînd materialul ne îngăduie, cro-

---

[7] D. M. Metcalf, *The Metrology of Iustinian's Follis*, NC[6], 20, 1960, p. 209—219. Cf. și Cécile Morrisson *op. cit.*, p. 60—61.

nologic pe ani. În felul acesta se vor putea completa observaţii deja iniţiate de către D. M. Metcalf şi face un pas mai departe în studiul metrologiei monedelor bizantine din secolul al VI-lea. Pînă atunci ne vom rezuma în a face unele observaţii preliminarii care au un caracter provizoriu, constituind în acelaşi timp sugestii şi puncte de plecare şi nu încheieri mai mult sau mai puţin definitive.

Aşa, în timpul lui Anastasius [8] aflăm că un follis are o greutate ce variază între 13,90 g—16,19 g. Aceasta pentru tipul cu modul mare. Exemplare cu modul mic nu au fost întîlnite.

Din nominalul demifollis găsim două categorii de exemplare: unele cu modul mare, a căror greutate variază între 6,25 g şi 8,17 g şi cu modul mic, a căror greutate variază între 4,47 g şi 4,62 g. Raportul dintre ele şi data la care a putut să fie vorba de o reducere a pondului acestor emisiuni, rămîne o problemă de lămurit în viitor.

Sub urmaşul lui, Justin I, aflăm folles [9] de modul mare a căror greutate variază între 14,79 g—16,15 g. Demifollisul emis de acelaşi împărat, are greutăţi cuprinse între 6,42 g—8,00 g.

Pentru follisul din timpul lui Justinian I ne mărginim a nota că greutatea variază între 16,54 g—21,98 g, la exemplarele bine conservate. Numărul mic de exemplare nu ne îngăduie să urmărim problema reducerii treptate a greutăţii follisului în cadrul domniei împăratului aşa cum a făcut-o D. M. Metcalf [10].

Demifollisul emis de acelaşi împărat în exemplarele descoperite la Dinogetia are o greutate cuprinsă între 8,88 g—10,26 g.

Sub Justin II avem de înregistrat în ceea ce priveşte follisul [11] o greutate ce variază între 11,78 g—13,78 g, în emisiunile de la Constantinopol ale acestui împărat. Pentru acelaşi nominal emis în monetăria de la Cyzic avem de înregistrat greutăţile 8,92 g—9,29 g. Este foarte probabil că deosebirile de pondere pe care le înregistrăm mai sus, să se datoreze unor reduceri efectuate în cursul domniei acestui împărat. Eşalonarea cronologică a monedelor ne arată că ponderea mai mare se menţine pînă în cursul 572 al domniei, după care din anul următor, 573, se observă o reducere substanţială. La aceiaşi încheiere ne conduce şi observarea greutăţii demifollisului. Acesta, în prima perioadă a domniei lui Justin al II-lea, cu rare excepţii, avea o greutate în jur de 7 g (6,75 g—7,7 g). După anul 573 greutatea lui scade la circa 4 g între 5,04 g—3,77 g).

---

[8] Pentru literatura problemei, a se vedea mai sus, nota 6 şi în special Cécile Morrisson, *op. cit.*, I, p. 15—16.

[9] Cécile Morrisson, *op. cit.*, I, p. 35, cu bibliografia citată acolo.

[10] D. M. Metcalf, *The Metrology of Justinian's Follis*, NC[6], 20, 1960, p. 209—219. Cf. şi Cécile Morrisson, *op. cit.*, I, p. 60—61.

[11] Asupra scăderii ponderii follisului în timpul lui Justin al II-lea a se vedea Cécile Morrisson, *op. cit.*, I, p. 125. În timpul acestui împărat, după cum remarcă aceeaşi cercetătoare, încep să apară primele semne ale dispariţiei monedei mici de aramă : nummia şi chiar pentanummia sînt rare.

Sub Tiberiu al II-lea Constantin avem de înregistrat greutatea unui follis la circa 12 g [12] (exact 11,98), iar a demifollisului la circa 6 (între 5,04 g—6,15 g).

În timpul lui Mauriciu Tiberiu, greutatea follisului [13] se menține în jur de 12 g (mai exact 11,48 g), pe cînd a demifollisului variază în jurul a 4 g (între 3,29 g—6,08 g) [14].

Am amintit mai sus că monedele din timpul împăratului Justinian I găsite la Dinogetia ridică, printre altele și o problemă mai complexă de ordin istoric. Pentru a avea o imagine mai clară asupra acestei situații am întocmit un tabel cronologic, pe ani, cu precizarea numărului de exemplare pentru fiecare an sau etapă.

Tabelul nr. 4

Nr. crt.	Anii	Numărul din descriere	Numărul de exemplare	Observații
1	527—538	16, 17, 18, 25. 26,	5	
2	după 538	24	1	
3	538—9	27, 28	2	
4	?	29	1	
5	539—40	30, 32	2	
6	544-5	22	1	
7	546—7	23	1	
8	547—8	19	1	
9	552—3	31	1	
10	555—6	20	1	
11	557—8	21	1	
	TOTAL		17	

Din tabelul nr. 4 rezultă că în prima parte a domniei lui Justinian I monedele au afluit, cu unele intermitențe, de-a lungul întregei domnii, pînă la anul 558, cînd monedele acestui monarh încetează să mai apară în cetățuia militară. Încetarea afluirii monedlor este pusă

[12] Pentru greutatea monedelor de bronz ale acestui împărat, a se vedea stadiul problemei la Cécile Morrisson, *op. cit.*, p. 160.

[13] Exemple la Cécile Morrison, *op. cit.*, p. 185, și urm.

[14] Pentru demifollis, *ibid.*, p. 187 și urm.

în legătură cu invazia Cutrigurilor din martie 559, care au distrus și incendiat și cetatea Dinogeția[15].

Monedele şi părăsirea cetăţii

Monedele descoperite în aceeaşi cetate ne mai pot furniza informații în legătură cu data la care cetatea a fost părăsită la sfîrșitul secolului al VI-lea.

Potrivit situației speciale a cetății de pe balta „Lățimea", cele mai recente monede bizantine din etapa timpurie sînt de la împăratul Mauriciu Tiberiu. Întrucît problema pe care o ridică pe lîngă importanța locală, are și o latură mai generală privind data la care începe să se destrame apărarea imperiului bizantin de pe limes-ul Dunării de Jos[16], socotim că este util să dăm mai jos un tabel cronologic cu monedele de bronz emise de către Mauriciu Tiberiu.

Tabelul nr. 5

Nr. crt.	Anii de domnie	Numărul din descoperire	Numărul de exemplare	Observații
1	582–3	68	1	
2–4	585–6	59,65,66	3	
5	589–90	61	1	
6–8	590–91	60,62,63	3	
9	591–2	64	1	
10	?	67	1	Neprecizat

Din parcurgerea tabelului reiese că în timpul împăratului Mauriciu Tiberiu monedele bizantine au continuat să aflueze în mod curent în primii zece ani de domnie. Cea mai recentă se datează în anul 591—2. Înseamnă că, după datele de care dispunem pînă în 1963, cea mai recentă monedă este din anul 591—2.

Este foarte probabil că granizoana bizantină de pe insulă a trebuit să fie retrasă în urma luptelor din anul 592.

Dacă indicația cronologică pe care ne-o oferă monedele pentru părăsirea cetății Dinogeția are un caracter local sau este valabilă pentru întregul limes nord dobrogean, rămîne de precizat prin cercetări speciale. Pentru unele cetăți, porturi însă, situația, mereu pe baza ace-

[15] I. Barnea, *L'incendie de la cité de Dinogetia au VI e siècle*, Dacia, N.S., X, 1966, p. 237—259. Cf. acelaşi, *Dinogetia et Noviodunum*, RÉSEE, 9, 1971, p. 348.

[16] Pentru împrejurările istorice generale, a se vedea mai nou Ion Barnea, în vol. Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei, Vol. II. Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 435 și urm.

luiași material este sensibil diferită. De exemplu la Histria, pe baza monedelor deja publicate, se poate preciza că viața în forma citadină și bizantină se încheie abia în timpul lui Heraclius, probabil în cursul primelor 3 decenii. Este de așteptat ca pentru celelalte cetăți și orașe de pe teritoriul Dobrogei situația să varieze local în general între aceste două limite.

Pe plan istoric indicația pe care ne-o dau monedele bizantine de la Dinogeția care-și încetează prezența după anul 591/2, are o valoare mai profundă : ea ne precizează data cînd începe să se prăbușească limes-ul bizantin din această parte a imperiului, sub puternicile și necruțătoarele lovituri ale populațiilor în migrație.

Monedele bizantine timpurii de la Dinogetia expuse de noi mai sus contribuie mai întîi, la cunoașterea circulației monetare în secolul al VI-lea într-o cetate bizantină de la Dunărea de Jos și indirect reflectă și situația economică din acea vreme. Sîntem într-o vreme în care economia bănească face loc tot mai mult economiei naturale. Pînă acum, exceptînd Păcuiul lui Soare [17], un asemenea fenomen a fost urmărit numai în provinciile imperiului bizantin din sudul peninsulei balcanice [18]. Acum pentru a doua oară se studiază cum se prezintă în mod concret acest fenomen în Dobrogea, în cetatea ce ne-a reținut atenția. Totul se petrece într-o epocă istorică extrem de agitată în care migrația slavilor se desfășoară din plin, lovind cu disperare și cucerind pas cu pas fiecare cetate bizantină din cuprinsul Dobrogei. Pe de altă parte, în acest duel dramatic imperiul bizantin depune eforturi supraomenești de a se menține și nu cedează decît pas cu pas fiecare cetate, atunci cînd nu mai poate face față.

Numărul modic de monede și diferitele nominaluri de bronz reflectă tocmai această situație.

Pe plan mai general circulația monetară din imperiul bizantin se îmbogățește cu încă un aspect inedit : situația de la o cetate bizantină de la Dunărea de Jos, fapt rămas necunoscut cercetătorilor din acest domeniu și cu care cercetarea românească rămăsese datoare. Totuși pe plan general legătura dintre imperiul bizantin și regiunile noastre vor continua, pe întreg teritoriul țării noastre, în pofida evenimentului amintit, migrația slavilor, atît în secolul al VI-lea și în cele următoare [19]. Și printre altele moneda bizantină de bronz va constitui un document principal [20].

---

[17] Bucur Mitrea. *Monedele antice și bizantine descoperite la Păcuiul lui Soare*, în vol. P. Diaconu, și D. Vîlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină, I*, București, 1972, p. 181—212.

[18] Pentru Bulgaria pot fi consultate lucrările I. Jurukova, menționate mai sus (nota 5), la care mai adăugăm o altă lucrare a aceleiași cercetătoare *La circulation des monnaies byzantines en Bulgarie au VIe—Xe siècles*, I. Miezdynarodnovy Kongres arh. slav. t. VI, 1968, p. 128—143. Pentru restul Peninsulei Balcanice se pot găsi date utile în lucrările lui D. M. Metcalf.

[19] A se vedea în această privință lucrările lui Irimia Dimian, *Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, SCN, I, 1957, p. 189—216. Același, *Tezaur de monede bizantine găsit la Șocariciu*, SCN, II. 1958, p. 413—416, Mihai Butoi, *Un tezaur de monede și obiecte de podoabă din secolul al VII-lea desco-*

CATALOGUL MONEDELOR

Anastasius 491—518 . . . . . . 8 exemplare.

Constantinopol (498—518).

Follis

1. M, sus, cruce, jos E, st. stea (fig. 3/2), dr. ?
↓ 13,90 g ; 34 mm. C.rea.
Descoperită, 1953, „Est Cetate".
BMC, 28, Morrisson, p. 26, emisiunea a doua DOCat. I, p. 18, perioada a III-a.

Demifollis

2. K. st. cruce dr. Γ, sus şi jos cîte o stea (fig. 3/2).
↓ 4,47 g, 24 mm. C. sl.
Descoperită, „Passim".
BMC, 45. Morrisson, p. 23, prima emisiune.

3. K, st. cruce, sus şi jos cîte o stea (fig. 3/2), dr. Δ ?
↙ 4,62 g, 23 mm. C. rea.
Descoperită, sud Cetate.
BMC, 46, Morrisson, p. 23, tip c. DOCat. I, p. 17, 21d.1.

4. K, st. cruce, dr. E.
↓ 8,17 g, 26,5 mm. C.sl.
Descoperită, 1953, sectorul B 9.
BMC, 33, Morrisson, p. 28, DOCat, I. p. 24, 24 g.1.

5. K, st. cruce, dr ?
↓ 4,54 g ; 23 mm. C.rea.
Descoperită, 1958, Secţiunea 3 A.
BMC, 30, tip. gen., Morrisson, p. 23, tip c ?

6. K, st. cruce, dr. E, jos stea (fig. 3/1 ?), sus ?
↓ 7,06 g ; 24 mm. C. rea.
Descoperită, 1963, sectorul A.
BMC, 30, tip gen. Morrisson, p. 28, emisiunea a doua. DOCat., I, p. 23, perioada a treia.

Nicomedia
498—518

Demifollis

7. K, st. cruce, dr. A . jos, NI (?)
↓ 6,25 g. 27 mm. C sl.
Descoperită, 1961, aproape de praetorium.
BMC, 63, Morrisson, p. 24. ti d.

---

perit în comuna Priseaca, Slatina, Muzeul din Piteşti, Studii şi comunicări, I, 1968, p. 97—104. Mai nou, Bucur Mitrea, *Un trésor byzantin du VIIe siècle découvert à Priseaca en Valachie*, XIVe Congrès International des études byzantines... Résumés-Communications, Bucarest, 1971, p. 212—213. Cf. acelaşi, *Date noi cu privire la secolul al VII-lea. Tezaurul de hexagrame bizantine de la Priseaca, jud. Olt*, SCN, 6.

[20] O privire de ansamblu asupra descoperirilor de monede bizantine din România, însoţită de un bogat repertoriu prevăzut cu hărţi, la Constantin Preda, *Circulaţia monedelor bizantine în regiunile carpato-dunărene*, SCIV, 23, 1972, 3, p. 375—415.

Antiohia
498—518

Follis

8. M, st., sus, dr. cruce (fig. 3/3), jos Δ ? În exergă ATIX (sic !).
↓ 16,19 g. 33 mm. C. sl.
Descoperită, 1955, vest cetate.
BMC, 68, var. Morrisson, p. 32, emisiunea a doua.

Justin I 518—527 . . . . . . 7 exemplare.

Constantinopol
518—527

Follis

9. M, stea (fig. 3/1) st. și dr. sus cruce, jos B.
↙ 16,15 g, 32 mm. C. sl.
Descoperită, 1939—47, passim.
BMC, 21 Morrisson —, DOCat, I, p. 39, 8 b.2.

10. M, cruce st. și dr., dar sus și jos ?
↓ 15,45 g. 30 mm. C. rea.
Descoperită passim.
BMC, 20 tip. Morrisson, p. 42. DOCat. I, p. 41, 10.

11. M, stea (fig. 3/1). st., jos Δ, dr ?
↓ 14,79 g, 30 mm. C. rea.
Descoperită, 1949, sectorul II.
BMC, 20 tip. gen. DOCat, I, p. 39, 8 a 1 și urm.

Demifollis

12. K, cruce st., în dr. B.
↓ 6,45 g ; 26 mm. C.s.
Descoperită, 1951, sectorul C.
BMC, 33. Morrisson, — DOCat., I, p. 42, 14 b.

13. K, cruce st., stea (fig. 3/1) sus și jos, dr. Γ.
↓ 8,00 g, 29,5 mm. C.s.
Descoperită 1960, passim.
BMC, — Morrisson, — DOCat, I, p. 43, 15 c.l.

14. K, cruce st. și Δ dr.
ax ? 6,42 g, 25 mm. C. rea av.
Descoperită, 1951, passim.
BMC, 33, tip. gen. Morrisson, — DOCat, I, p. 42 (14 d, Ratto).

15. K. cruce st., Γ dr. ; Jos și sus ?
↓ 7,70 g, 27 mm. C. sl.
Descoperită, passim.
BMC — Morrisson tip a. DOCAT, I, p. 42 (14, c).

Justinian I 527—565 . . . . . . 17 exemplare.

Constantinopol
527—538

Follis

16. M, stea (fig. 3/1) st. cruce sus, cruce (?) dr. și B jos.
↗ 16,54 g, 32,5 mm. C.s.
Descoperită, 1954, sectorul A 1, pe podea.
BMC, 29 ; Morrisson, p. 75, tip b. DOCat, I, p. 78, 28 b, 1.

17. M, stea (fig. 3/4) st., cruce sus şi dr., jos Г.
↑ 17,01 g, 30 mm. C.s.
Descoperită, 1957, passim.
BMC, 30 Morrisson p. 76 tip c. DOCat, I, p. 79, 28 c, l.

18. M, cruce (fig. 3/3) st. şi dr.; sus ? jos, nimic.
10,37 g; 28,5 mm. C. rea.
Descoperită, 1958, sectorul 3 A.
BMC, 28, tip gen., Morrisson, p. 76, tip d(?); DOCat, I. p. 80.
31 a. 1, tip gen.

19. M, cruce sus, E ? jos, dr. X|X|I.
↙ 17,99 g, 35 mm. C. sl.
Descoperită, 1960, sectorul A III.
BMC, 84, anul 547—8. DOCat, I.

20. M, cruce sus, A jos, dr. X|X|I ЧI|I
↙ 18,39 g; 33 mm. C. fb.
Descoperită, 1951, passim.
BMC, 92, var., anul 555—6 Morrisson, — DOCat, I, p. 93, 52 e, var.

21. M, cruce sus, A jos, în dr. X|X|X/II.
↙ 17,61 g; 33 mm. C. b.
Descoperită, passim.
BMC, — Morrisson, — DOCat, I. p. 80. anul 557—8.

Demifollis

22. K, cruce sus, X| Ч |III dr., jos Г.
↗ 8,88 g. 26,5 mm. C. sl.
Descoperită 1954, sectorul D.
BMC, — tip gen. p. 36—37 anii 544—5. DOCat, I. p. 81 var.

23. K, cruce sus, A jos, dr. XX [?].
↓ 10,26 g. 30,5 mm. C. rea.
Descoperită, 1952, B 4.
BMC, — p. 37, anul după 546—7. Morrisson, p. 81 tip gen.

Decanoummion

24. I, cruce sus, restul şters.
↓ 2,67 g, 17 mm. C.s.
Descoperită, 1960, sub bordeiul 11.
BMC, 126 şi urm. după anul 538. Morrisson, p. 81—82, tip gen.

Thessalonic

25. AISP, cruce sus, jos TЄS
↓ 6,48 g; 24,5 mm. C.s.
Descoperită, 1952 passim.
BMC, 163, tip gen., Morrisson p. 83. Anii 527—538.

Nicomedia

26. M, stea (fig. 3/1) st., în dr (?), cruce sus, jos A. În exergă NIKM.
Ax ? 9,60 g, 32,5 mm. C. rea.
Descoperită, 1950, sect. III.
BMC, 183, anul înainte de 538 DOCat, I, p. 110,109, 1.

27. M, cruce sus, B jos, dr. XII, în exergă NIKO.
21,82 g. 41 mm. C.b.
Descoperită, 1951, suprafaţa E 3.
BMC, 18, var (NIKO), anii 538—9. Morrisson, p. 85,09 var.

28. M, cruce sus, A jos, XII dr.
↙ 21,98 g, 42 mm. C. b.
Descoperită, passim.
BMC, 186, anii 538—9. Morrisson, p. 85. DOCat, I. p. 112—115 a.

29. M, sus ? jos ? dr ? În exergă NIKO.
↙ fragmentară C. rea.
Descoperită, 1953, sectorul B 6.
BMC, 186 tip. gen. Morrisson, p. 85 urm. DOCat, I, p. 112 urm.

30. K, cruce sus, NI jos, şi XIII dr.
↓ 9,90 g, 29 mm. C. sl.
Descoperită, 1952, sectorul D 5.
BMC, — anul 539—40. DOCat, I, p. 120, 140, 4.

31. K, cruce sus, NI ? jos, X|X| Ч I (?)
↙ 9,69 g ; 30,5 mm. C. sl.
Descoperită, 1952, sectorul C.
BMC, 223, anii 552—3. DOCat, I, p. 121 (148 Ratto).

Antiohia

32. K, cruce sus, X|III dr, jos θ[υ]?
↓ 10,26 g ; 29 mm. C.s.
Descoperită, 1950, passim.
BMC, 316, anii 539—40. Morrisson, p. 97, tip. gen. DOCat, I, p. 14.

Justin II 565—578 . . . . . . 23 exemplare.

Constantinopol

33. M, cruce, sus, A (?) jos, II dr.
↙ 11,78 g ; 20 mm. C. sl.
Descoperită, 1951, sectorul C.
BMC, — anii 566—7. Morrisson, p. 130,4. DOCat. I, p. 205—23 a.

34. M, cruce sus, A jos şi ς dr.
↙ 11,30 g ; 30 mm. C. sl.
Descoperită, 1954, sub bordeiul 6.
BMC, 47, anii 570—1 DOCat, I. p. 207, 20 a. 1.

35. M, cruce sus, A jos, ςI dr.
↙ 12,35 g ; 29 mm. C. sl.
Descoperită, 1952, sectorul B 6.
BMC, — anii 571—2. Morrisson, 130, 24. DOCat, I, p. 208—32 a.1.

36. M, chrismon sus, Γ jos şi ςI dr.
↗ 13,68 g ; 31,5 mm. C.s.
Descoperită, 1953, sectorul B 6.
BMC, 57, anii 571—2. DOCat, I, p. 209, 33 c.

Demifollis

37. K, cruce sus, B jos Ч dr.
6,98 g ; 24 mm. C.s.
Descoperită, 1954, sectorul B 4.
BMC, — anii 569—70 DOCat, I. —

38. K, cruce sus, B jos, ч dr.
ax ? 3,77 g ; 20,5 mm. C.sl. Identificarea problematică.
Descoperită, passim.
BMC, — anii 569—70. Morrisson, 132. DOaCt, I, p. 215 nu.

39. K, cruce sus, Γ jos, ч dr.
↓ 7,07 g ; 25,5 mm. C.sl.
Descoperită, 1950, sectorul III.
BMC, — anii 569—70. DOCat, I. —

40. K, sus, jos A ?, dr. ч .
↙ 6,93 g ; 24 mm. C.sl.
Descoperită, 1950, sud groapă.
BMC, — anii 569—70. DOCat, I. —

41. K, cruce sus, B jos, ϛII dr.
↖ 4,42 g ; 27 mm. C.s.
Descoperită, 1958, secţiunea 3 A.
BMC, — anii 572—3. DOCat, I. p. 216 nu.

42. K, cruce sus, jos B (?) dr. ϛ|II?
↙ 3,81 g ; 23 mm. C.sl.
Descoperită, 1958, secţiunea 3 A.
BMC, — anii 572—3.

43. K, sus ? jos B, dr. [... ?].
↙ 6,07 g ; 20 mm. C.s.
Descoperită, 1960, sectorul A 3.
BMC ? anii 565—578.

44. K, sus Φ cruce şi C ; jos TЄS dr. II/II (?)
↓ 4,92 g ; 20,5 mm. C.sl.
Descoperită, 1954, sectorul B 4.
BMC, — anii 568—9.

Thesalonic

45. K, sus cruce, dr. E, jos TЄS
↓ 6,75 g ; 24 mm. C.s.
Descoperită, 1952, sectorul C2.
BMC, — anii 569—70. Morrisson, p. 134, DOCat, I, p. 221—66.1.

46. K, sus ? dr. S, jos TЄS
↓ 4,36 g ; 21 mm. C.sl.
Descoperită, 1951, sectorul E 1.
BMC, — anii 569—70. DOCat, I, p. 222, 68.

47. K, sus cruce, dr. чI ?, jos. TЄS
Ax ? 4,15 g ; 21 mm. C.av.rea. Identificarea probabilă.
Descoperită, 1962, passim.
BMC, — anii 570—71. DOCat. I, p. 222.

48. K, sus cruce, dr. ЧI|II, jos TЄS

Ax ? 5,04 g ; 21 mm. C. av. rea. Identificarea probabilă.
Descoperită, 1951, sectorul Bisericuță.
BMC, — anii 572—3. DOCat. I, — Morrisson. —

49. K, sus, urme de litere [..] IC, jos TЄ[S], în dr. [X ?].

↘ 2,92 g ; 20 mm. C. rea.
Descoperit, 1952, sectorul D 6.
BMC, 117, anii 574—5 ?

Nicomedia

50. M, sus cruce, jos A, dr. II|I, exergă NIKO.

↓ 13,94 g ; 28 mm. C.b.
Descoperită, 1950, sectorul IV.
BMC, 128, anii 567—8. DOCat, I. p. 227, 93 a.

51. M, sus cruce, jos B, dr. II | II.
↓ 9,33 g ; 20 mm. C.sl.
Descoperită, 1954, sectorul B 13.
BMC, 131, anii 568—9. DOCat. I, p. 227, 94 b. 1. Morrisson, p. 135.

52. M, sus cruce, jos B, dr. Ч|II.
↓ 12,45 g ; 30 mm. C. fb.
BMC, — anii 571—2. DOCat. I —

53. M, sus cruce, jos B, dr. Ч|II.
↓ 11,76 g ; 26,5 mm. C.s.
Descoperită, 1951, sectorul C.
BMC, — anii 571—2. DOCat. I —

Cyzicus

54. M, sus cruce, jos A, dr. ЧII, în exergă KYZ.
↙ 8,29 g ; 28,5 mm. C. rea.
Descoperită, 1950, sub nivelul bordeiului 13.
BMC, 171, anii 572—3. Morrisson, p. 138. DOCat. I, p. 235, 121 b.

55. M, sus cruce, jos A (?) dr. X | II.
↓ 9,29 g ; 30 mm. C. s.
Descoperită, 1954, sub bordeiul 6.
BMC, 184, anii 576—7. DOCat. I, p. 237, 125 a.1. Morrisson. p. 138.

Tiberiu II Constantin 578—582 . . . . . . 3 exemplare.

Antiohia *Follis*

56. M, sus cruce, dr. III, în exergă THЄЧPS.

↙ 11,98 g ; 32 mm. C.b.
Descoperită, 1955, sud cetate.
BMC, 85, anii 577—8. DOCat. I — Morrisson —

Thesalonic *Demifollis*

57. K, cruce sus, în dr. Ч, în exergă TES ?
↓ 5,04 g ; 25 mm. C. rea.
Descoperită, 1952, sectorul W 1.
BMC, 60, anii 578—9. DOCat. I, 277 urm.

58. K ? restul șters. Aversul clar, atribuirea lui Tiberiu II, sigură.
↓ 6,13 g ; 27 mm. C. rv. f. rea.
Descoperită, 1962, sectorul A.
BMC ?

Mauriciu Tiberiu 582—602 . . . . . . 10 exemplare.

Constantinopol *Follis*

59. M, sus cruce, jos A, dr. II | II, în exergă CON.
↑ 11,48 g ; 29,5 mm. C.b. Surfrapată pe un flan vechi.
Descoperită 1952, sectorul C.
BMC, 33, anii 585—6. DOCat. I. p. 304.

60. M, sus cruce, jos Є, dr ЧI|II .
↘ 11,48 g ; 31,6 mm. C. fb.
Descoperită, 1958, sectorul 3 A.
BMC, 52 anii 590—1. DOCat. I, p. 307, 320. Morrisson, p. 186, nr. 18.

61. K, sus cruce, jos A, dr. ЧII .
↓ 3,99 g ; 22 mm. C. s.
BMC, 83, anii 589—590. DOCat, I, p. 313, 53 a. 1. Morrisson, p. 187, 42.

62. K, sus cruce, jos Є, dr. ЧIII .
↓ 3,35 g ; 22 mm. C. s. Surfrapată peste un flan cu anii de domnie XX | III, deci Justinian.
Descoperită, passim.
BMC, 84, anii 590—1 DOCat. I — Morrisson —

63. K, sus cruce, jos B. dr. ЧIII Av. distrus complet și deci identificarea problematică.
Ax ? 3,29 g ; 23 mm.
Descoperită, 1952. sectorul C.
BMC, 84, anii 590—1.

64. K, sus cruce, jos B, dr X[I].
↑ 5,51 g ; 22,5 C. s.
Descoperită passim.
BMC, 85 și urm., anii 591—2 sau poate și următorii.

Thesalonic

Demifollis

65. K, sus cruce, jos TES , dr. ?
↘ 6,08 g ; 22 mm. C. s.
Descoperită, 1958, secțiunea 3 A.
BMC, — anii 585—6. DOCat. I, — Morrisson —

66. K, sus ? jos TES , dr. ? Împăratul nesigur.

↙ 4,08 g ; 21 mm. C. sl.
Descoperită, 1952, sectorul B.
BMC ?

67. K, sus., jos TЄS , dr. ? Împăratul nesigur.

↙ 3,41 g ; 23 mm. C. sl.
Descoperită, 1958, S 3 A.
BMC ?

Nicomedia

Follis

68. M, sus cruce, jos B, dr. I, exergă NIKO.
↘ 12 g ; 28,5 mm. C. b.
Descoperită, 1949, suprafață.
BMC, 124, anii 582—3. DOCat. I, 323, 91 b 1. Morrisson, p. 190.

Monede de bronz neprecizate din a doua jumătate a secolului al VI-lea. . . .
4 exemplare

69. K, sus cruce, dr. Δ ? Jos ? av. șters.
Ax ? 5,52 g ; 22 mm. C. s. Imprimarea defectuoasă.
Descoperită, 1958, sectorul III, A.
BMC ?

70. K, sus cruce, jos Δ, dr. ЧI|I = 7.

Ax ? 4,54 g ; 22,5 mm. C. b. rv. și rea av.
Descoperită, 1958, sectorul III A.
BMC ?

71. K, în rest totul șters.
Ax ? 4,07 g ; 21,5 mm. C. rea.
Descoperită, 1952, sectorul D.
BMC ?

72. K, în dr. ЧII ? Restul distrus. Moneda fragmentară.
Descoperită, 1949, sectorul III, bordei 13 pe vatră.
BMC ?

PRESCURTĂRI

BMC — W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, Londra, 1908.

DOCat I — A. R. Bellinger, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton* Oaks Collection and in the Whittemore Collection, vol. I (Anastasius to *Maurice, 491—602), Washington, 1966.*

Morrisson — Cécile Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale, I d'Anastase Ier à Justinien II (491—711), Paris, Biblio*thèque Nationale, 1970.

NC — Numismatic Chronicle, Londra

Ratto — R. Ratto, *Monnaies byzantines of d'autres pays contemporaines à l'époque byzantine,* Lugano, 1930.

RÉSE — *Revue des études du sud-est Européen,* București

SCN — *Studii și Cercetări de numismatică,* București.

LES MONNAIES ET L'ÉCROULEMENT DE DINOGÉTIA À LA FIN DU VI-e SIÈCLE

Résumé

On a trouvé à Dinogétia, petite forteresse romaine-byzantine, au cours des fouilles archéologiques y entreprises entre 1939 et 1963, un nombre de 72 monaies byzantines. Elles ont été émises par tous les empereurs du VI-e siècle, depuis Anastase jusqu'à Maurice Tibère. C'est à remarquer le nombre relativement grand, 17 du temps de Justinien et 23 de l'époque du Justin II (Tableau no. 1). Ceci nous offre une image beaucoup plus fidèle sur la vie économique, en indiquant l'intensité de celle-ci le long du regne de chaque empereur. Sous Justinien I-er, ce coéficient à peine atteint-il 0,44 tandis que sous Justin II il remonte à 1,79. La même situation, à quelques diffèrences près, a été remarquée aussi dans d'autres cités byzantines du limès danubien ou dans les villes du littoral roumain de la Mer Noire. Ce qui explique cet état de choses c'est les coups que livrent les Slaves à l'époque de Justinien et les mesures énergiques que prend Justin II, au moins dans les cités du limès.

Les monnaies découvertes à Dinogétia ont été émises par les cinq centres de fabrication de la monnaie suivants : Constantinople, Thessalonique, Nicomédie, Antioche, Cyzique. La capitale de l'empire y a contribué pour plus de la moitié du montant, suivie par Thessalonique et Nicomédie. Sont ensuite examineés les **officinae** (Tableau no. 2) ; les surfrappes et les nominales (Tableau no. 3). On remarque la domination du demi-follis à partir de Justin II. Cette nominale domine d'ailleurs, du point de vue pourcentage, toutes les autres nominales. Sont mentionnéss des observations métrologiques au sujet des monnaies de bronze de chaque empereur à part. Le poids de la monnaie de bronze est dans une permanente et visible baisse, à la suite de la situation économique et politique dans laquelle se trouvait l'Empire Byzantin.

L'afflux de la monnaie byzantine pendant le regne de Justinien cesse en 557—558 (Tableau no. 4). Le fait a été expliqué par l'invasion des Koutrigouri de mars 559.

Les dix monnaies de bronze de l'epoque de Maurice Tibère (Tableau no. 5) sont échelonnées chronologiquement jusqu'aux années 591—592. La cité byzantine sera quittée à la suite des combats de 592, lorsque le limès danubien commence à s'écrouler. C'est un exemple de la manière dont les données numismatiques viennent de compléter les données littéraires, en collaborant à une connaissance de plus en plus profonde de l'histoire des régions danubiennes.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 Graphique représentant la distribution numérique par empereurs des monnaies du VI-e siècle, découvertes à Dinogétia.

Fig. 2 Graphique représentant la distribution des monnaies découvertes à Dinogétia par la durée des regnes.

Fig. 3 Formes d'étoile ou croix sur le revers des monnaies byzantines du VI-e siècle.

DIE MÜNZEN UND DER VERFALL VON DINOGETIA ENDE DES 6 Jh.

Zusammenfassung.

Auf dem römisch-bizantinischen Festungshügel von Dinogetia wurden während der in den Jahren 1936—1963 durchgeführten archäologischen Grabungen 72 frühbyzantinische Münzen geborgen. Sie waren von allen Kaisern des 6. Jh, angefangen mit Anastasius und bis zu Mauricius Tiberius herausgegeben worden.

Man bemerkt die verhältnismäßig große Zahl, 17, aus der Zeit des Justinian und 23 aus der des Justin II. (graphische Darstellung Abb. 1). Verteilt man in-

dessen die Anzahl der Münzen eines jeden Kaisers auf die Anzahl der Jahre, die er regiert hat, so erhalten wir einen anderen Koeffizienten (graphische Darstellung Abb. 2). Dies gibt uns ein viel getreueres Bild vom Wirtschaftsleben und zeigt dessen Intensität während der Herrschaft eines jeden Kaisers. Unter Justinian beträgt dieser Koeffizient nur 0,44 während er unter Justin II. 1,79 ausmacht. Die gleiche Lage, mit einigen Schwankungen, wurde auch in anderen byantinischen Städten längs des Donaulimes oder in den Städten am rumänischen Ufer des Schwarzen Meeres beobachtet. Die Erklärung liegt in den Einfällen der Slawen zur Zeit des Justinian und in den energischen Maßnahmen, die Justin II., wenigstens in den Festungen am Limes, ergriffen hat.

Die in Dinogetia geborgenen Münzen waren in folgenden fünf Münzprägestätten geschlagen worden: Constantinopel, Thessaloniki, Nikomedia, Antiochia und Kyzikos. Die Hauptstadt des Imperiums hat mehr als die Hälfte der Gesamtzahl geliefert, worauf Thessaloniki und Nicomedia folgen. Es werden dann die *officinae* (Tafel Nr. 2) untersucht, ferner die Überprägungen und Nennwerte (Tafel Nr. 3). Man beobachtet das Vorherrschen des Demifollis angefangen mit Justin II. Dieses Nominal übersteigt prozentuell alle anderen Nominalien. Es werden einige metrologische Beobachtungen über die Bronzemünzen jedes einzelnen Kaisers gemacht. Der Anteil an Bronzemünzen befindet sich in stetem und sichtbarem Rückgang als Folge der wirtschaftlichen und politischen Lage unter der das byzantinische Reich zu leiden hatte.

Der Zustrom des byzantinischen Geldes unter der Herrschaft des Justinian stockt in den Jahren 557—558 (Tafel Nr. 4). Dies wurde durch den Kutrigureneinfall vom März 559 erklärt.

Die zehn Bronzemünzen aus der Zeit des Mauricius Tiberius (Tafel Nr. 5) erstrecken sich chronologisch bis zu den Jahren 591—592. Die byzantinische Festung sollte als Folge der Kämpfe von 592 verlassen werden, und der Donaulimes beginnt zu verfallen. Es ist dies ein Beispiel dafür, wie die numismatischen Hinweise die literarischen Quellen ergänzen und mit diesen zusammen zu einer immer eingehenderen Kenntnis der Geschichte des Donauraumes beitragen.

ERLÄUTERUNG DER ABBILDUNGEN

Abb. 1 Graphische Darstellung der numerischen Aufteilung nach den Kaisern, der in Dinogetia geborgenen Münzen aus dem 6. Jh.

Abb. 2 Graphische Darstellung der Verteilung der in Dinogetia geborgenen Münzen auf Regierungsjahre.

Abb.3 Stern — oder Kreuzformen auf der Rückseite der byzantinischen Münzen aus dem 6. Jh.